

PROSTOR

18 [2010] 1 [39]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

80-91

ANDREJ UCHYTIŁ
KARIN ŠERMAN
ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ

ARHITEKT ALFRED ALBINI – RANI RADOVI

Izvorni znanstveni članak
UDK 72.036(497.5)*19"A,ALBINI

ARCHITECT ALFRED ALBINI – EARLY WORKS

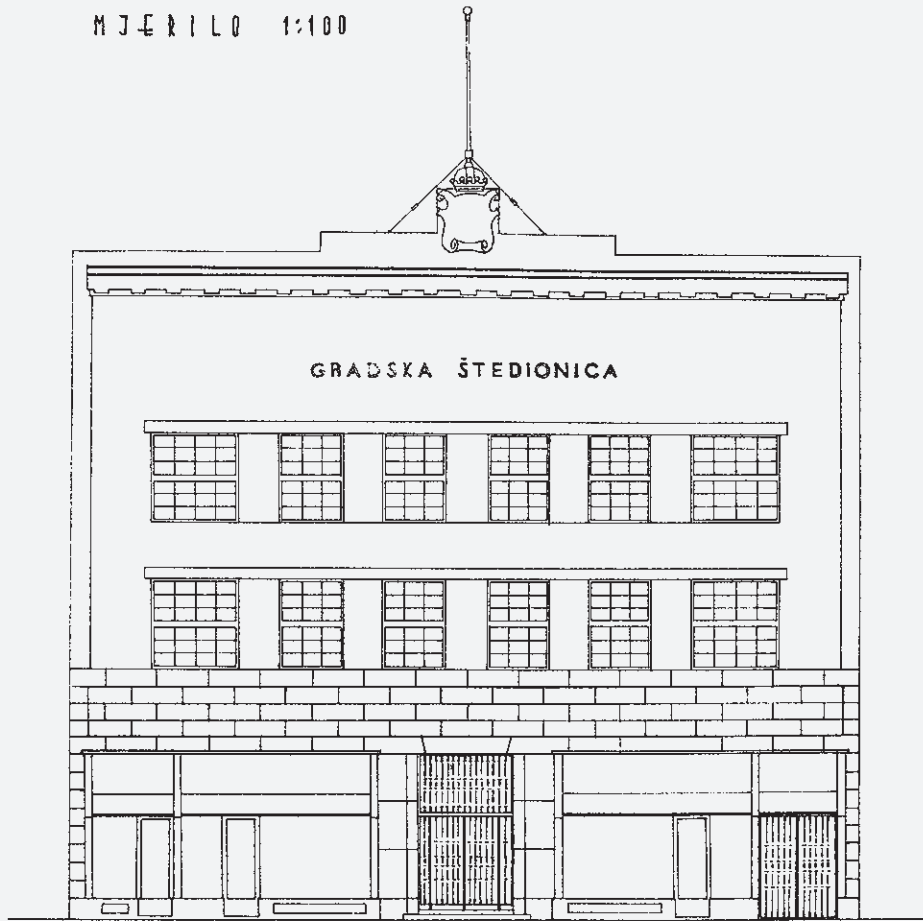
ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER
UDC 72.036(497.5)*19"A,ALBINI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, ARHITEKTONSKI FAKULTET
UNIVERSITY OF ZAGREB, FACULTY OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
18 [2010] 1 [39]
1-266
1-6 [2010]

GRADNJA GRADSKVE ŠTEDIONICE U OSIJEKU.

PROČELJE MJERILO 1:100

ZAGREB - OSIJEK JULA 1930.

OSNOVAO :

Sl. 1. GRADSKA ŠTEDIONICA, OSIJEK, KAPUCINSKA ULICA 29, NACRT PROČELJA
Fig. 1 TOWN SAVINGS BANK, OSIJEK, 29 KAPUCINSKA STREET, FAÇADE PLAN

ANDREJ UCHYTIĆ, KARIN ŠERMAN, ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
 ARHITEKTONSKI FAKULTET
 HR – 10000 ZAGREB, KAČIČEVA 26

UNIVERSITY OF ZAGREB
 FACULTY OF ARCHITECTURE
 HR – 10000 ZAGREB, KAČIČEVA 26

IZVORNI ZNAJSTVENI ČLANAK

UDK 72.036(497.5)“19”A.ALBINI

TEHNIČKE ZNAJSTVO / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.01 – ARHITEKTONSKO PROJEKTIRANJE

2.01.04 – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE

I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 2. 2. 2010. / 1. 6. 2010.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDC 72.036(497.5)“19”A.ALBINI

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.01 – ARCHITECTURAL DESIGN

2.01.04 – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE

AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 2. 2. 2010. / 1. 6. 2010.

ARHITEKT ALFRED ALBINI – RANI RADOVI**ARCHITECT ALFRED ALBINI – EARLY WORKS**

ALBINI, ALFRED
20. STOLJEĆE
HRVATSKA MODERNA ARHITEKTURA
RANI RADOVI

ALBINI, ALFRED
20TH CENTURY
CROATIAN MODERN ARCHITECTURE
EARLY WORKS

Ovim člankom, kao prvim u nizu, započinje sustavna prezentacija opusa arhitekta Alfreda Albinija. Gledajući kvantitativno, Albinijev opus nije velik, broji pedesetak verificiranih radova, od čega je petnaest realizirano. U kvalitativnom smislu, međutim, njegovih devet realizacija danas su opća mjesta povijesti hrvatske moderne arhitekture, od kojih većina predstavlja i njezina antologijska dostignuća. Kronološkim principom i morfološkom analizom ta se djela mogu okvirno grupirati u dva glavna poglavlja: „Rani radovi“ (1927.-1935.) i „Zreli radovi“ (1935.-1964.). Ovaj tekst obrađuje rane radove arhitekta Alfreda Albinija.

This article is the first in a series of papers envisaged to systematically present the oeuvre of architect Alfred Albin, which is not quantitatively significant since it includes about fifty works, fifteen of which have been realized. However, with their quality, nine of his buildings stand out in the history of Croatian modern architecture, most of them counting as architectural classics. Chronologically approached and morphologically analyzed these works can loosely be grouped into two main sections: early works (1927-35) and mature works (1935-64). This paper deals with Albin's early architectural accomplishments.

UVOD

INTRODUCTION

Arhitektonski opus Alfreda Albinija – kvantitetom nevelik, no kvalitetom zato dominantan – temeljno je i specifično poglavlje povijesti hrvatske arhitekture 20. stoljeća.¹ Albinijevo djelo broji pedeset radova, od čega petnaest realizacija. U širem smislu njegov autorski opus obuhvaća i teorijsko-publicistički rad, oblikovanje namještaja, grafičke radove, intervencije i suradnju s konzervatorskom službom, kao i tridesetosmogodišnje pedagoško djelovanje na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu. Ovim člankom, kao prvim u nizu, prezentirat će se i obraditi najranije razdoblje arhitektova opusa. Zaključni tekstovi pak valorizirat će njegovo integralno stvaralaštvo, preispitati glavna obilježja autorova autorskog pristupa, kao i sagledati njegovo značenje unutar povijesnih, suvremenih i budućih hrvatskih i svjetskih arhitektonskih tokova.

Albinijev arhitektonski opus moguće je prezentirati u dva zasebna vida – kao projekte i kao realizacije. Naime, autorski postupak arhitekta podrazumijeva proces stvaralačke akumulacije i kristalizacije, kojom se postupno, kroz arhitektonski definirane sekvence, razotkriva bit inicijalne zamisli – idejnoga koncepta. Autorski postupak također obuhvaća i aspekt materijalne realizacije, ali i reinterpretacije prvotne zamisli. Zbog toga jedino oni Albinijevi radovi koji su jasnim evolutivnim procesom dovedeni do faze realiteta posjeduju, promatrano iz današnjeg rakursa,

očitu i specifičnu prepoznatljivost njegova sintetskog autorskog rukopisa. Za razliku od toga, projekti – ostvareni mahom unutar natječajnih propozicija i limitiranih rokova – više su intimnog, istraživačkog ili eksperimentalnog karaktera. Tako se projekti, pa čak i uz nekoliko zaista antologijskih primjera, uglavnom mogu čitati kao svojevrsna autorska stilska vježba.

Devet Albinijevih realizacija obrađenih u ovim tekstovima danas su priznati konstitutivni elementi hrvatske moderne arhitekture, mahom i njezine antologijske vrijednosti. Te realizacije možemo, prema oblikovnim karakteristikama i kronološkom principu, objediniti u dva poglavlja: „Rani radovi” (1927.-1935.) i „Zreli radovi” (1935.-1964.). Ovaj tekst analizira „Rane radove”, dakle prvu stvaralacku fazu arhitekta Alfreda Albinija.

I. KUĆA BALIĆ, 1927.-1928.

ZAGREB, ŠVEAROVA ULICA 9
/ HRVOJEVA ULICA

I. BALIĆ HOUSE, 1927-1928

ZAGREB, 9 ŠVEAROVA STREET
/ HRVOJEVA STREET

Nakon pripravničke prakse u Kovačičevu, poslije Ehrlichovu atelijeru i dovršenja zgrade zagrebačke Burze te položenog ispita za osamostaljenje 1927. godine, Albinij izdvoji svoje prvo samostalno djelo – kuću Balić u Švearovoj ulici broj 9 u Zagrebu. Što se realizacija tiče, sljedeće tri godine bit će ujedno i arhitektovo najproduktivnije graditeljsko razdoblje. Tada nastaju njegove prve tri zgrade, sve izvedene u blokovskoj strukturi grada,

¹ Alfred Albinij rođen je 1896. godine u Grazu. Studij arhitekture započinje na Visokoj tehničkoj školi u Beču. Tehničku visoku školu u Zagrebu završava kao njezin prvi diplomant 1923. godine. Godine 1924. zaposlen je kao asistent profesora Viktora Kovačića na Arhitektonskom odjelu Tehničkoga fakulteta, gdje djeluje sve do 1962. godine. Predaje kolegije „Arhitektonske kompozicije” i „Arhitektura najnovijeg doba”. Dobitnik je nagrada za životno djelo „Viktor Kovačić” (1966.) i „Vladimir Nazor” (1968.). Izbor iz djela: Gradska stredionica, Kapucinska 29, Osijek, 1928.-1930.; vila Meixner, Mallinova 14, Zagreb, 1933.-1934.; obiteljska kuća Dukat (Luterotti), Krizni rat 14, Hvar, 1935.; obiteljska kuća Arko, Basaričekova 24, Zagreb, 1938.-1940.; Hrvatski dom, Strossmayerova 1/ Bulevar oslobođenja, Sušak, Rijeka, 1934.-1941. (1947.), (autorska razrada projekta J. Pićman); stambeno-poslovna zgrada, Dalmatinskog sabora 3, 4, Zadar, 1954.; zgrada Muzičke akademije, Vranicanijeva poljana, Zagreb (projekt), 1962.; Tehnološki fakultet, Pierottijeva 6, Zagreb, 1958.-1964.

² Analogije se mogu iščitati na sljedećim Kovačićevim primjerima: „uglovnice” (kuće Frank i Lustig), „dvojne-zaglavne uglovnice” trapezoidnog tlocrtnog gabarita (zgrada Burze) i „zgrade ugrađene u gradski fasadni niz” (kuća Slaveks). Albinij reinterpretira njihove urbanističke i arhitektonske karakteristike u svojim realizacijama: kući Balić, kući zaklade Žerjavić i na zgradi Gradske stredionice u Osijeku.

³ PREMERL, 1986.

morfološki vezane za arhitektonske prototipove Viktora Kovačića.² Prva je od njih stambeno-poslovna uglovnica Blaža Balica – „najamna zgrada s mansardama na parcelama 89 i 90” – danas ugao Švearove ulice i Ulice Hrvoja Vukčića Hrvatinića. Zgrada nastaje u doba intenzivne izgradnje istočnog dijela Zagreba, kada se na širem području nekadašnjeg Sajmišta praktički istovremeno podižu čitavi gradski blokovi, gotovo kao kakva ujednačena urbana cjelina.³ Kuća je u prvotnoj varijanti, iz 1927. godine, bila zamišljena kao velika uglovnica palača koja zaprema još i susjednu istočnu parcelu, ali se tijekom operativne razrade od toga odustalo pa je fronta u Hrvojevoj ulici reducirana napola.

Prizemni javni dio zgrade s velikim ostakljenim otvorima lokala od ostalog je volumena diferenciran grubljom kamenom žbukom i plitko istaknutim vijencem. Osnovni korpus zgrade obrađen je glatko zaglađenom žbukom i obilježen velikim, približno kvadratičnim otvorima sto ih naglašavaju diskretno profilirani široki kameni okviri s rudimentom zaglavnog kamena.⁴ Prvotnu zamisao s uobičajenim dvokrilnim zaokretnim prozorima u samoj realizaciji Albin rješava vertikalno posmičnim krilima.⁵ Završni kat, u tehničkom opisu imenovan kao „mansarda”, definiran je između lagano profiliranog vijenca visine parapeta i samoga krovnog vijenca, s gusto nanimanim gutama. I u završnom katu zadržan je temeljni ritam i odnos punog zida i otvora kao na oplošju glavnoga korpusa zgrade, no ovdje uz izostanak kamenih okvira oko prozora, čime je postignut vizualno poželjan lakši dojam krovnog završetka zgrade.

Tlocrtnim rasporedom parcela je iskorištena 90%; cijelo prizemlje namijenjeno je lokaliz-

⁴ Zgrada je prilikom nedavne obnove proćelja iz terakota tona obojena u sivoljubičastom tonu, čime se izgubio odjek Kovačićevih mediteranskih uzora. Sto se tiče same zgrade, rješavanje obnove u skladu je s njezinom arhitektonikom.

⁵ Nakon Kovačićeve kuće Slaveks, vertikalno posmični prozori, iako tehnološki izuzetno zahtjevni, postaju uobičajeni izbor zagrebačkih arhitekata u proporcijском postupku purifikacije i apstrakcije fasadnog zida u njezin arhitektonski plast.

⁶ Zanimljiva je slučajnost da ce svojim dvjema kucama – Balicevom i Žerjavicevom – Albin gotovo istovremeno projektirati ishodišnu i završnu točku magistralnoga gradskog protoka zapad-istok, koji počinje Ulicom Izidora Kršnjavoga i zgradom Žerjavic na zapadu, a proteže se sve do Krešimirova trga na istoku grada, završavajući točno na pročelju Baliceve kuće. Kao završetak toga poteza prema istoku, kuća se u gradskoj vizuri ukazuje na način vizualno analogan onome kako se, gledano u istom pravcu iz Klaićeve ulice, pogledima razotkriva i Kovačićeva kuća Frank. Tu ce ishodišnu urbanu konfiguraciju na zapadu Albin poslije upotpuniti i zgradom Tehnološkoga fakulteta 1964. godine. U svakom slučaju, u kasnim dvadesetima po čitavom se gradu primjećuje Kovačićev urbani i arhitektonski utjecaj, u više ili manje uspješnim interpretacijama (koji put cak i komičnim pastišima), posebice njegovih kuća Frank i Slaveks. Uz Albinijeve natprosječne realizacije, tu svakako treba istaknuti i Šenovu kucu Vasić na uglu Gundulićeve i Varsavske ulice (asistent J. Denzler), kao i zgradu na uglu Patačkikine i Smičiklasove ulice iz biroa Rudolfa Lubynskoga (suradnik J. Neidhardt).

SL. 2. KUĆA BALIC, ZAGREB, ŠVEAROVA ULICA 9/ HRVOJEVA ULICA
FIG. 2 BALIC HOUSE, ZAGREB, 9 ŠVEAROVA STREET / HRVOJEVA STREET

ma, a vertikalno se nižu četiri etaže sa po dva stana na stubištu. Tlocrtna organizacija određena je asimetrično postavljenim stubištem, povučenim prema sjeveru i orijentiranim na malo unutarnje dvorište. Reprezentativne stambene prostorije nižu se duž ulične fronte, dok su nusprostorije grupirane oko spomenutog dvorišta uz istočni rub parcele, odnosno oko svjetlika uza sjeverni rub parcele.

Albin se ovdje očito oslanja na Kovačićevu morfologiju gradske uglovnice: zgradu definira kao punu, cvrstu, kompaktnu stereotomsku masu, oštrog ugaonog brida. Zgrada je kohezioni element kako punine gradskog bloka tako i otvorenosti pripadajućega inverznog prostora trga, odnosno ulice. Oba pročelja Albin vertikalno raščlanjuje prema klasičnoj tripartitnoj razdiobi – baza, korpus, krovni vijenac – razrađujući pritom i usvojene predloške Kovačićevih oblikovnih rješenja. Međutim, za razliku od učitelja koji arhitekturu svojih uglovnica detaljira građevnim elementima portala, balkona i lođa u markantnim gradskim vizurama (Trg marseala Tita, Trg braće Mažuranića, odnosno prostor Botaničkog vrta), učenik te preuzete oblikovne elemente znatno reducira. Albin također djeluje i u skromnijem, premda morfološki ipak usporedivom prostoru: na raskrižju proširenih vizura Ulice kneza Borne, te Švearove i Hrvojeve ulice. Albin pritom apstrahira naslijeđeno profesorovo gradivo, sintetizirajući iskustvo arhitektonike njegovih uglovnica Lustig i Frank, na koje superponira plošnost kuće Slaveks, antologijskog prototipa ugrađene kuće zagrebačke protomodernije arhitekture. Na taj način Albin već svojim prvim djelom slojevito ugrađuje vlastit pristup u naslijeđenu kulturu gradskog prostora.⁶ On

SL. 3. KUĆA ŽERJAVIĆ, ZAGREB,
KRŠNJAVAČA 25/JUKIČEVA 36
FIG. 3 ŽERJAVIĆ HOUSE, ZAGREB,
25 KRŠNJAVAČA STREET/36 JUKIČEVA STREET

pritom nagovijesta osobni, prepoznatljivi sintetski pristup arhitekturi: istovremeno vezuje prošlost, slojevito egzistira u sadašnjosti, ali otvara put i neposrednoj, kao i onoj vremenski udaljenijoj budućnosti.⁷

II. KUĆA ŽERJAVIĆ, 1928.-1930./32. ZAGREB, KRŠNJAVAČA 25 / JUKIČEVA 36

II. ŽERJAVIĆ HOUSE, 1928-1930/32 ZAGREB, 25 KRŠNJAVAČA STREET / 36 JUKIČEVA STREET

Godine 1928. Albini započinje realizaciju svoje druge zagrebačke stambene zgrade – kuću Žerjavić, na bifurkaciji Jagičeve ulice u Ulicu Izidora Kršnjavoga i Jukičevu ulicu. Izgradnju financira zaklada mecene, dugogodišnjeg župnika iz Marije Bistrice, dr. Jurja Žerjavića, namijenjenu potrebama nastavnika Tehničkoga fakulteta. Do 1930. godine završeno je i useljeno sjeverno krilo, a kroz iduće dvije godine bit će dovršena i čitava zaglavna zgrada nononastajućega gradskog bloka.

Oko impostacije arhitektonskog korpusa dilema nije bilo: trebalo je postaviti „dvojnju uglovnicu” na oštrm uglu prilaznih ulica kojima se otvaraju snažni prodori u unutarnji grad. U tadašnjoj ekstenziji urbanističke strukture zapadno od Zelene potkove dovršava se blokovačka matrica, tik uz njezin južni gabarit limitiran željezničkom prugom. Tih se godina navedena granica transformira izdizanjem pruge na ozelenjeni nasip i otvaranjem prodora prema jugu, i to sustavom nadvoznjaka koje urbano oblikuju arhitekti Juraj Denzler i Mladen Kauzlaric. Uskoro će se taj prostor i urbanističko-konceptijski modificirati kao modernistički otvorena prijelazna

zona iz strogo definirane blokovačke strukture⁸ prema potencijalnom novomu gradu južno od željezničke pruge.⁹ Sve do danas (godine 2010.) taj granični prostor još nije završen, a i sam Albini će 1964. godine na njemu maestralno sintetizirati povijesne i suvremene urbane silnice realizacijom njegova antologijskoga Tehnološkoga fakulteta.

Arhitekt Albini poznao je do u detalje tadašnje referentne arhitektonske predloške.¹⁰ Njegovo rješenje kuće Žerjavić, izdignuto na trapezoidnim tlocrtnim gabaritima, tako je maksimalno čvrsto, kompaktno zaglavno građevinsko tijelo. Na taj način na utoku Ulice Kršnjavoga i Jukičeve ulice nastaje krajnje reducirana, gotovo asketski purificirana zgrada bizarnog koncepta s minuciozno „raskoljenom” čeonom fasadom¹¹ – njegov očiti hommage i Adolfu Loosu i Viktoru Kovaciću. Doimlje se poput čistoga geometrijskog tijela postavljenog s apsolutnom sigurnošću u još nedovršen prostor tradicionalnoga grada.

Umjesto nekoć vidljive tripartitne vertikalne podjele pročelja, Albini sada masu trokatne zgrade krajnje pročiscenog oplošja raslanjuje isključivo proporcioniranjem otvora osnovnoga korpusa. Definira odnos punog i praznog na plohi oplošja, s urezima za otvore prozora, pritom s građevnom stolarijom izvučenom na vanjsku ravninu pročelja. Kompaktnost građevnog tijela osigurana je visokom zonom fasadne plohe između gornjega kata i vijenca, sto kod zgrada „bez klasičnog krova” zamjenjuje kompozicijski ekvivalent nekoć trećeg elementa klasične vertikalne razdiobe.¹² Ipak, apstrahirani rudimenti, vječ-

SL. 4. GRADSKA ŠTEDIONICA, OSIJEK,
KAPUCINSKA ULICA 29
FIG. 4 TOWN SAVINGS BANK, OSIJEK,
29 KAPUCINSKA STREET

⁷ Ubrzo, uz tek jedan korak daljnje redukcije svojstven zagrebačkoj protomodernoj arhitekturi, arhitekti Kliska, Denzler i Kauzlaric izvest će zgradu Srpske pravoslavne općine na uglu Ilice i Preobraženske. A Milan Sosterić realizirat će, s očitim referencama na Albinijevu djelo, 1987. godine zgradu gradske telefonske centrale u bloku Palmotičeva-Branimirova.

⁸ KNEŽEVIĆ, 2003.

⁹ Uz poznate realizacije Denzlera i Kauzlarica, Galica, Kovacevica i Sena, Steinmanna, Turine, Sosterića, Haberlea i Bauera, Löwyja, Planica i drugih, na obližnjem teritoriju od Hochmannove ulice do Savske ceste u nizu projekata i natjecaja okusali su se arhitekti: Ehrlich, Planic, Z. i S. Dumengjić, Korka, Jamnický, Vulin, Poljanec, Prlič-Mioč, Waldgoni, Randić-Turato, Plavec i drugi.

¹⁰ Kreativna referentna memorija arhitekta koji će uskoro na Arhitektonskom fakultetu preuzeti kolegije „Arhitektonske kompozicije” i „Arhitektura najnovijeg doba” dobro je poznata. Albini do u detalje poznaje Felbingerovu arhitekturu grada i njegovu uglovnicu na utoku Demetrove u Opatičku ulicu. Poznaje i urbanistički analogne primjere: zgradu Trgovačko-obrtničke komore Hönigsberga i Deutscha ukotvljenu između Savske ceste, Trga maršala Tita i Mazuraniceva trga; izgradnju suvremenog prototipa, Loosove zgrade na Michaelerplatzu u Beču, svjedoči još za gimnazijskih dana, a Kovacićevu Burzu i sam izgrađuje u sklopu Kovacićeva i Ehrlichova atelijera.

¹¹ Specifična „raskoljena” fasada bila je posljedica izgradnje u dvije etape, što je bilo postavljeno kao uvjet izvedbe zgrade. Iako je vremenska razlika u izvedbi bila samo dvije godine, na južnom krilu primijenjena je armira-

ne sintakse „baze i kapitela”, naslućuju se u detaljima niskoga kamenog – ozbukanog sokla i plitkoga zupčastog vijenca s asocijacijom na gute. Gotovo neprimjetno, u visini cjelokupnih bočnih fasada, dvije tanke vertikalne fuge obilježavaju prijelaze prema susjednim zgradama, odnosno prema tupom uglu čeona pročelja. Ulazni trijem diskretno je naglašen horizontalnim istakom.

Tlocrtno je zgrada zrcalno simetrično podijeljena u dvije cjeline, svaka sa po dva stana na stubištu, koje funkcioniraju odvojeno, dok su u prizemlju međusobno povezane zajedničkim dvorišnim trijemom. Sobe su u oba krila orijentirane na ulicu, izdužen centralni hodnik paralelan je s fasadom, a pomoćne prostorije okrenute su prema dvorištu.

Kompaktnost cjelokupnoga korpusa i napeptost fasadnog plašta dodatno su definirane kolorističkom obradom glatke žbuke u sivo zagašenom tonalitetu. Poslije će ta „neboja” prijevici u crne obrube fasadne membrane zgrade Tehnološkoga fakulteta, koja danas u gradskim vizurama sa zapadnih rakursa nadvisuje korpus kuće Žerjavić.¹³

III. GRADSKA ŠTEDIONICA, 1930.

OSIJEK, KAPUCINSKA ULICA 29

III. TOWN SAVINGS BANK, 1930

OSIJEK, 29 KAPUCINSKA STREET

Gradska stedionica u Kapucinskoj ulici u Osijeku, prva Albinijeva zgrada javne namjene, rezultat je prvonagrađenoga natjecajnog rada iz 1930. godine. Nakon pobjede za os-

nobetonaska konstrukcija, dok je ono sjeverno iz 1928. izvedeno još s drvenom krovnom konstrukcijom.

¹² Kao i na budućoj osječkoj Štedionici, u prostor „atike” smješten je tavan s prozorskim otvorima na dvorišnoj strani. Albinici će i nadalje biti zaokupljen problemom rasčlabe monolitnoga zidnog plašta sve do svoje posljednje – zgrade Tehnološkoga fakulteta. Godine 1931., nakon zajedničkog nastupa s Ehrlichom na natjecaju za Banovinsku palaču u Splitu (građevinu reprezentativno-monumentalne koncepcije), samostalno je razrađivao nekoliko post-natjecajnih studija. Varijanta zgrade ukomponirane u blok s postojećom Lučkom kapetanijom razvija „klasičnom” rasčlambom zidni plašt tipično „albinijevskih” odnosa „punog i praznog” s rafinirano proporcioniranim otvorima, pri čemu su svi oblikovni elementi podređeni autoritetu cjeline. U navedenom projektu očita je analogija s antologijskim djelima nordijskoga klasicizma, posebice Gunnara Asplunda (Gradska biblioteka u Stockholmu, 1920.-1928.) i Alvara Aalta (projekt biblioteke u Viipuriju, 1927.). Viktor Kovačić u natjecajnom projektu zagrebačke Burze 1921. godine gotovo anticipira arhitektonsku sintaksu Gunnara Asplunda. No u realizaciji Kovačić izbacuje prozorske otvore gornjega kata glavnog pročelja, čime dobiva poželjnu „težinu” nad središnjom zonom, ali istovremeno i gubi iskonski sloj vidljive građevne materije opeke, koja je prvotno izranjala ispod kamene obloge. Prethodno naznačena dilema postat će kreativna problemska osnova cjelokupnog Albinijeva djela.

¹³ Stariji Zagrepčani evociraju pročelje ove zgrade u toplom blijedozuckastom tonu, izvedeno u tehnici terabone.

¹⁴ „... maja 1930.” nacrti potpisuje ovlaštenu graditelj I. Domes.

SL. 5. VILA MEIXNER, ZAGREB, MALLINOVA ULICA 14, ZAPADNO PROČELJE
FIG. 5 VILLA MEIXNER, ZAGREB, 14 MALLINOVA STREET, WEST FAÇADE

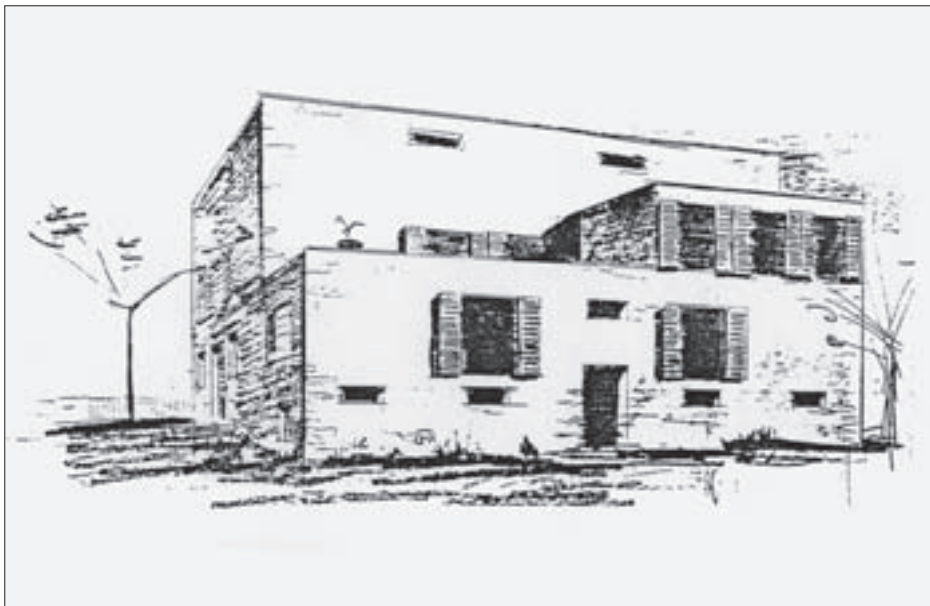
ječki Hrvatski dom 1928. i izrade projekta samo do faze „izvedbenog operata”, Albinici je i na drugom osječkom natjecaju osvojio prvo mjesto. Igram sudbine, upravo su osječki radovi postali inicijacija kvalitativnog pomaka arhitektova djela. U Kapucinskoj ulici, magistralnom gradotvornom potezu, nastaje tako jedna od najrafiniranijih zgrada hrvatske „protomoderni” arhitekture. Albinici posebno ističe autorstvo za „vanjsko lice i unutrašnji uređaj”.

Natjecajni je program raspisan za relativno veliku parcelu s uličnom frontom od 21,5 i dubinom od 45 metara. Predviđen je bio ulični dio zgrade „koji imade biti na dva sprata sa suterenom”, u dvorišnom krilu „treba smjestiti prostorije za Štedionicu i Zalagaonicu”, dok su u suterenu zamišljena „dva stana za pazikucu i podvornika... praonu, centralno loženje”, gdje iz „kolnog prolaza prema dvorištu... [treba] izvesti pristup u stubište za dva trosobna stana na I. i II. spratu”. U daljnjem tekstu naglašava se: „Građevni stil se ne propisuje... no ne bi bio poželjan hipermoderni stil.”

Izvedbeni plan nastao je u izuzetno kratkom roku od samo mjesec dana.¹⁴ U tlocrtnom rasporedu nacrti u glavnini slijede odrednice Albinijeva natjecajnog rada. Zgrada je zamišljena na osnovni obrnute „T sheme”, s uličnim traktom orijentiranim i na ulicu i na dvorište te na centralni svjetlik, a s dvorišnim traktom orijentiranim na preostale dijelove parcele i na već spomenuti svjetlik. U prizemlju uličnoga dijela smješteni su lokali. Pristup u štedionicu projektiran je centralno. Postrance iz kolnoga prolaza ulazi se u stubište za gornje katove sa po dva stana na svako-

SL. 6. VILA MEIXNER, ZAGREB, MALLINOVA ULICA 14, ISTOČNO PROČELJE
FIG. 6 VILLA MEIXNER, ZAGREB, 14 MALLINOVA STREET, EAST FAÇADE

SL. 7. VILA MEIXNER, ZAGREB, MALLINOVA ULICA 14, STUDIJA

FIG. 7 VILLA MEIXNER, ZAGREB, 14 MALLINOVA STREET, STUDY DRAWING

mu. Stanovi s velikim reprezentativnim sobama locirani su u uličnom traktu zgrade i gledaju na ulicu ili dvorište, a sve pomoćne prostorije objedinjene su u dvorišnom traktu uokolo središnjeg svjetlika koji nadvisuje ostakljeni pokrov središnje hale banke. Tavanski trakt otvara se samo na dvorište.

Prizemlje je namijenjeno prostorijama banke; na ulaz se u dvorišnom traktu nadovezuje velika blagajnička dvorana, osvjetljena i lateralno i nadsvjetlom, dok se uredske prostorije obostrano nižu duž dugoga hodnika što vodi do zalagaonice pri dnu dvorišnoga dijela zgrade.

Procelje Albini razrađuje studioznim induktivnim projektantskim radom. Sačuvane su brojne varijante natječajnog, a isto tako i izvedbenog projekta. U tom procesu – od primarne zamisli do konačnog rješenja – Albini je sukcesivno pročišćavao oblikovne elemente uz redukciju svih deskriptivnih aplikacija, a izraz tražio u proporcijским odnosima sastavnih dijelova cjeline. Kao rezultat tog autorskog prosedeja, izvedena zgrada krajnje je smirena, oblikovana širokim horizontalnim pojasima, nasuprot natječajnoj varijanti koja je više naglašavala vertikalitet i simetralu, težeci u općem dojmu prožimanju horizontalnih i vertikalnih elemenata. Ipak, i u izvedenom smirenom, dominantno horizontalnom rješenju i dalje je prisutna tripartitna podjela fasade. Završni kat „atike“ ostaje bez uličnih prozorskih otvora (izbačene su dekorativne niše s festonima iz natječajnog rada). Tako je nad osnovnim korpusom ponovno dobivena puna zidna ploha, što pridonosi stabilnosti cjeline; ona će i ubuduće ostati prepoznatljiva odrednica Albinijevih građevina. Visinski

gabarit zgrade, definiran kao suzdržano istaknut zupčasti vijenac, postao je urbanistički duktus glavne osječke ulice, poštovan i slijeđen naknadnom izgradnjom susjednih zgrada.¹⁵

Elementi kojima su definirana taktilno-narativna svojstva procelja ovdje jesu: glatko kameno opločenje baze-prizemlja, glatko zbučano nadgrade, neutralan raster otvora s vertikalno posmičnim krilima te njihovim gustim pravokutnim rasterom razdiobe staklenih ploha s naglašenim kontinuiranim potezom nadvoja.

Zanimljiv je detalj ovdje da su dva postrana prozora povećana za po jedan raster prozorske razdiobe, čime je diskretno naglašena simetrala zgrade, odnosno naglašen središnje postavljen neutralni ulaz, koji pak svojim uvlačenjem sugerira dubinsku penetraciju prema osnovnom sadržaju – hali stredionice. Svi ti pomno razrađeni detalji, kao i akcent stiliziranog vijenca, elementi su varijacija oblikovnih problema kojima se autor bavio prethodnih godina. Konačno rješenje zgrade Gradske stredionice pritom predstavlja nadgradnju ranijih istraživanja, ali isto tako i ishod neposredno stečenih iskustava, sada interpretiranu talentom suverenog majstora i onom tipično albinijevskom sposobnošću kreativne sinteze odnosa apstraktnih i narativnih svojstava arhitektonske sintakse.¹⁶

¹⁵ Paradigmatska Kovačiceva „kuća Slaveks“, koju danas često „krivo citamo“ kao interpolaciju, te Albinijeva osječka zgrada zapravo su analognog i sukladnog, a ne inverznog postanka. Obje su zapravo inicijalne zgrade – gradski reperi koji će svojim artikuliranim građevinskim tijelima definirati mjerilo i ritam budućega gradskog tkiva – a ne vješte interpolacije. Ipak, Albinijeva osječka zgrada u izrazu svog urbanog dukstusa (ali i u nekim detaljima) zasigurno korespondira i s postojećom Sunkovom gradotvornom uglovnicom na samom početku Kapucinske ulice.

¹⁶ Izvedeno je rješenje sinteza ranijih autorskih istraživanja i akumuliranoga projektantskog iskustva. Lako se mogu očitati poznati analogni konceptijski, provedbeni i detaljni odnosi, počev od Kovačiceve Burze, Albinijeva Hrvatskog doma u Osijeku te kuća Balic i Žerjavic u Zagrebu, kao i Ehrlichova projekta i realizacije Jugoslavenske udružene banke u Beogradu, koja se tih godina gradi kao produkt rada istog atelijera. Recentnu obnovu Albinijeva procelja Gradske stredionice iz 2003. godine izveli su arhitekti R. J. Loher i B. Rajčić, uz studioznu restituciju dizajna bravarije i stolarije prema originalnim Albinijevim nacrtima. Prostorii lokala sada su povezani s prostorima banke. Arhitekti nisu bili u mogućnosti vratiti apstraktan oličeni tretman građevne stolarije pa je ona izvedena u „natur“ drvenoj varijanti. Adaptaciju unutrašnjosti (osim dvorane sa salterima), kojom se cjelokupna zgrada pretvara u jedinstven poslovni objekt, vodio je arhitektonski biro „Nomad“ iz Osijeka (D. Ambruš, B. Andrišić, D. Urban). Ujedno, suvremenim redizajnom dvorišnih procelja, kojim se prati logika urbanih tokova okomito na Kapucinsku ulicu, autori potiču i ohrabruju urbanistički koncept reanimacije unutrašnjosti gradskih blokova kao otvorenih i aktivnih urbanih prostora.

¹⁷ Albini projektira svoje obiteljske vile u prirodnim ambijentima mediteranskog reljefa (vila dr. Dukata i projekt kolonije vila na Kriznom ratu u Hvaru), na podalpskim padinama (adaptacija gospodarske zgrade za vilu baruna

IV. VILA MEIXNER, 1933.

ZAGREB, MALLINOVA ULICA 14

IV. VILLA MEIXNER, 1933

ZAGREB, 14 MALLINOVA STREET

Nakon početne uzlazne faze s realizacijama stambenih i javnih zgrada, za Albinija oko 1930. godine nastaje svojevrsan operativni zastoj u kojem se arhitekt javlja uglavnom samo na natječajima. Tek 1933. godine Albinu ponovno gradi, realizira svoje prve obiteljske vile, i to gotovo istovremeno na dva iskonski različita lokaliteta: u Zagrebu i na Hvaru. Iako nije izveo mnogo obiteljskih kuća, Albinu ih promišlja i projektira kao svojevrsne *case-study*: istraživačke radove u različitim prirodnim ambijentima i u različitim konfiguracijama urbane strukture.¹⁷

Na strmjoj parceli u blizini Gupčeve zvijezde, a podno povijesne Jurjevske ulice, u Mallinovoj ulici 14 izgrađena je 1933. godine za samo šest mjeseci vila Meixner. Slobodnostojeća zgrada zorno predočuje Albinijev osjećaj za trodimenzionalno smještanje građevinskog tijela u slobodnoj reljefnoj konfiguraciji. Upečatljiva izraza, premda gotovo konvencionalnih oblikovnih elemenata, kuća pritom kompleksno interpretira kako kulturno-povijesne uvjete ambijenta tako i fizičke datosti terena južnih obronaka Zagrebačke gore.¹⁸

Gagera u Leskovcu kod Krškoga u Sloveniji) i u panonskoj ravnici (izgubljeni projekt vile Huga Gottschalka u Osijeku). U tkivu grada projektira pak u ekskluzivnim podsljemenskim arealima Zagreba (vila Uzorinac u Kozarcevoj ulici i vila Meixner u Mallinovoj ulici), ali i na radničkoj periferiji (kuća Balog na Trešnjecima). U srcu grada, u njegovoj povijesnoj jezgri, izvodi vilu Arko na uglu Basaričekove i Opatičke ulice, ali prethodno projektira i tri varijante za jugozapadni plato Grica.

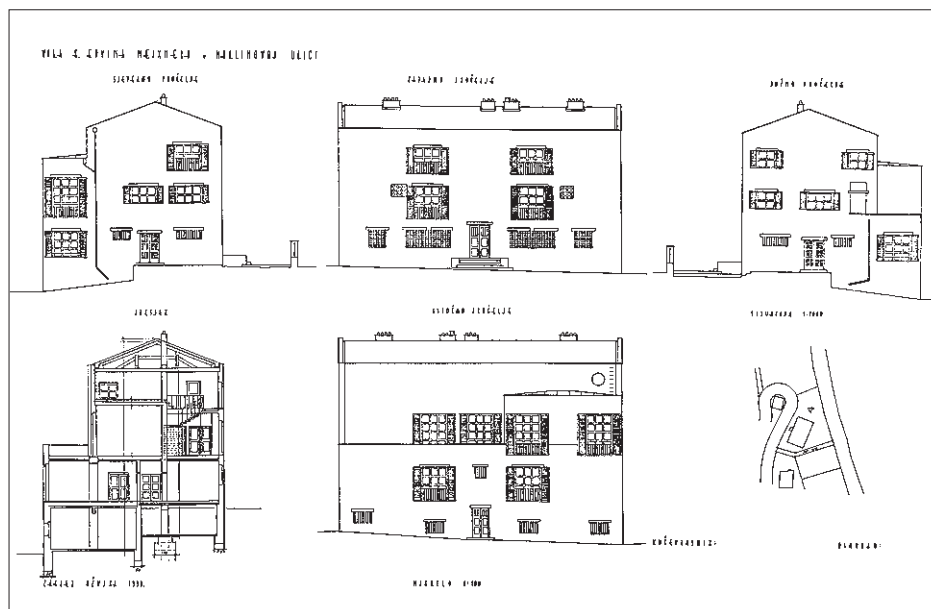
18 MAROVIĆ, 1999.

19 PLEŠTINA, 1993.

20 Koristeći nagib terena, Albinu postiže neznatne razlike razine i različite visine prostorija, što uz izostanak jedinstvenoga kontinuiranog stubišta upućuje na poznavanje principa Loosova „Raumplana“. Ipak, kuća je primarno definirana izuzetnom arhitektonikom njezine izvanjske pojavnosti, iz koje zatim proizlaze i organizacijske, kao i unutarnje prostorne kvalitete. Autorov prosek kod obiteljskih vila tako inicira trodimenzionalnu razradu tlocrtnih dispozicije. On ulazi u problem trodimenzionalne biti arhitekture, što kod gradskih zgrada – koje se u onodobne operativne konjunkture uglavnom rješavaju planarnim varijacijama tipoloških shema – još nije bilo moguće.

21 Nakon zatvaranja sjevernoga „francuskog prozora“ reprezentativnog studija uz terasu prvoga kata, u ovom je stoljecu zgrada doživjela nekoliko adaptacija: drvene grilje zamijenjene su uglavnom bijelom plastičnom stolarijom, probijeni su ventilacijski otvori na sjevernomu zabačnom zidu, otvoreni su novi prozori podno krovne strehe prema istoku, kicašto je redizajnirana ograda prema Mallinovoj ulici i sl. Ipak, unatoč svim preinakama i devastacijama, elementaran arhitektonski gabarit u svojem dojmu i nadalje opstoji, tajna kvaliteta Albinijeve arhitekture i dalje traje. Istu kvalitetu opstojnosti uočavamo i na ostalim danas ugroženim Albinijevim djelima.

22 SALOPEK, 1976.

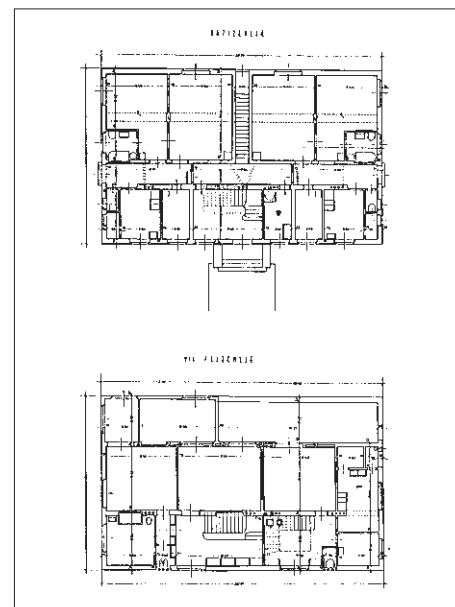
Sl. 8. VILA MEIXNER, ZAGREB, MALLINOVA ULICA 14, PROJEKT
FIG. 8 VILLA MEIXNER, ZAGREB, 14 MALLINOVA STREET, DESIGN

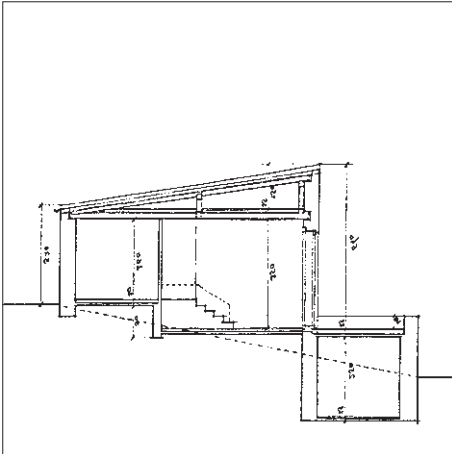
Upravo tu vilu, vilu Edwina Meixnera, Albinu odabire za autorsku prezentaciju na izložbi „Pola vijeka hrvatske umjetnosti“ kojom je 1938. godine otvoren Mestrovičev paviljon u Zagrebu.

Kuća izrasta nad pravokutnim tlocrtom, a dijagonalom je postavljena na strmi pad slojnice. Takvom kreativnom odlukom zgrada čudesno mijenja karakter ovisno o pristupnim vizurama i postaje aktivan urbani zglob između dviju ulica različitih razina te javnih stuba što ih povezuju i tangiraju parcelu.¹⁹ S gornje strane vila se uklapa u uzlazan ulični niz slobodnostojećih kuća i nagoviješta jak zavoj Mallinove ulice za više od 180°, dok se nad Mlinarskom cestom uzdiže poput „kule-osmatračnice“ na terenu visoko iznad potpornog zida. Deklarirana kao „jednokatnica“, slijedeći padinu terena kuća je zapravo vjesto razvijena u četveroetažnu zgradu. Pristupi na raznim visinama, visoki standardi opremljenosti i mali stanovi za poslugu u nižim etažama omogućili su poslije, promjenom vlasničkih odnosa, podjelu kuće u nezavisne funkcionalne cjeline.²⁰ Ipak, i u tim novouspostavljenim odnosima današnjih četiriju korisnika zgrada će uspjeti zadržati integritet vlastite samodostatnosti.²¹

Osim na već usvojenu troclanu vertikalnu raspodjelu korpusa, Albinu se u ovom primjeru oslanja i na vještinu arhitektonskog dimenzioniranja te pomni odabir teksture materijala fasadnih ploha.²² Za izrazito visoku bazu, što zaprema od trećine do polovice kuće, koristi rustikalno obrađen kamen, čime uspostavlja jasan i naglašen kontrast s čistim glatkim ploham ožbukanih i svijetlo oličenih oplošja gornjih etaža, koje se u zabatnim

Sl. 9. VILA MEIXNER, ZAGREB, MALLINOVA ULICA 14, TLOCRTI
FIG. 9 VILLA MEIXNER, ZAGREB, 14 MALLINOVA STREET, PLANS

SL. 10. OBITELJSKA KUĆA DUKAT, HVAR, KRIZNI RAT 14, PRESJEK
FIG. 10 DUKAT FAMILY HOUSE, HVAR, 14 KRIZNI RAT, CROSS SECTION

stijenama spajaju s blagom kosinom dvostrešnog krova. Međutim, iako je ovdje upotrijebljen jedan narativan materijal koji dopijeva do visine parapeta „prizemnoga kata” – i to ne samo kao prirodni spoj s okolnim pejzažom iz kojeg vila izrasta već i kao regulator mjerila arhitektonskog volumena – ovdje kamen u općem velikoplošnom izrazu ostaje i dalje relativno jednostavan i geometrijski jasan.²³ Kao da ovdje naslućujemo daleku aluziju na arhitekturu manirizma koja koristi i eksponira upravo takav kontakt kontrasta: „Opera di mano” i „Opera di natura”. Visoki kriteriji što ih je Albin pritom postavio u selekciji materijala potvrđuju se u rafinirano odabranom kamenu – u zagrebačkoj arhitekturi prisutnom, ali za modernu arhitekturu tada još neobičajenom, kamenu toploga svijetlo žuckastog tona. Arhitektovi omiljeni „francuski prozori” upotrijebljeni su ovdje na „wagnerovski način” – kao spona ploha dvaju kontrastnih materijala – kamene rustike i fino obradena zbukanaog zida: narativnoga i apstraktnoga arhitektonskog elementa.

Svojim pojavnošću zagrebačka vila Meixner nesumnjivo evocira kuće mediteranskog podneblja. Upravo u tom prožimanju kulturnih krugova, baš kao i u sintezi tradicionalnog i modernog izraza, Albin ostaje na poznom, po Viktoru Kovačiću, zacrtanom tragu.²⁴

V. OBITELJSKA KUĆA DUKAT, 1935.

HVAR, KRIZNI RAT 14

V. DUKAT FAMILY HOUSE, 1935 HVAR, 14 KRIZNI RAT

Ranih tridesetih godina, na tada još neizgrađenom predjelu grada Hvara, Albin projektira ansambl od sedam obiteljskih ljetnikovaca lociranih između dviju paralelnih cesta na strmom sumovitom terenu povrh mora. Projektirani ljetnikovci u lančanom slijedu prate blagi luk „lungo mare” poluotoka Krizni rat. Iako očito projektirane na već isparceliranom zemljištu i za poznate korisnike, kuće su zamišljene kao jedinstvena cjelina; dapače, stroga privatizacija parcela projektantski je gotovo negirana međusobno povezanim parternim hortikulturnim površinama.

Od ovoga cjelovito zamišljenoga urbanističkog projekta ostvarit će se tek jedan, maleni detalj – kuća dr. Zorislava Dukata²⁵ i, u ponešto modificiranom obliku, kuća kompozitora Rudolfa Matza. Poznato je da je Albin bio iskonski vezan za Hvar; provodio je tamo gotovo sve vrijeme kad nije radio u Zagrebu, a kuću Dukat intimno je smatrao svojim najuspješijim projektantskim djelom. U tom zamišljenom, ali nerealiziranom nizu obiteljskih kuća bio je predviđen i arhitektov vlastiti ljetnikovac.

Kuća dr. Dukata definirana je međuodnosom dvaju izmaknutih građevinskih tijela na prin-

cipu krnjega „Z-tlocrta”. Arhitektonski korpus znalački je proporcioniран, s tri poteza u sve tri dimenzije, te vješto inkorporiran u prirodni okoliš. Jednostrešni krov ukošen je obrnuto od nagiba terena. Arhitekt koristi datosti terena kako za diferenciranje funkcionalnih zona tako i za modeliranje volumena interijera kao slijed sekvenci arhitektonskog itinerara. Tlocrti krova, međuetaja i pristupne razine riješeni su istovremeno sa segmentima presjeka.

U kuću se pristupa s donje ceste usponom kroz „mediteranski vrt” (premda je prvotni projekt predviđao ulaz s novoprobijene gornje ceste, ostavljajući vrtu izoliraniji ugođaj). S nekoliko stuba, lateralno priljubljenih uz glavno pročelje, pristupa se na malu ulaznu terasu koja je istodobno i krovna ploha cisterne. Time je ulaz u kuću uzdignut od tla i sagledava se postupno, tek nakon uspona. Na taj je način istodobno stvoren i preprostor dnevne sobe, gdje se širokim sklopivim vratima može s terasom postići jedinstvena cjelina, intimno stopljena s okolnim sjenovitim pejzažom i vizurom prema kanalu Paklinskih otoka. Dnevni boravak, opremljen kaminom, s nekoliko uzlaznih stuba, povezan je sa spavaćim traktom koji se sastoji od dvije sobe s kupaonicom. Uslužne su prostorije nize visine (kuhinja, izba, sobica, WC), preko „officesa” spojene kako s dnevnom sobom tako i s malim stražnjim gospodarskim dvorištem. Očito je da su prostorni tok, ali i proporcijski odnosi kuće definirani Albinijevim talentom i istaknutim prostornim zorum, kao i kreativnom interpretacijom teorijskih postavki Loosova „prostornog plana”.²⁶

Istinski prozet kulturom Mediterana i obuzet ljepotom toga, iz kamena saždanog otoka, Albin ovaj iskonski građevni materijal poetizira u svojim gradnjama; u njima evocira i pučke kuće i ruralna zdanja, otmjene patricijske palače i rafinirane detalje s Lucićeva ljetnikovca, kao i masivno staro zide hvarskoga franjevačkog samostana što nasuprot

²³ Ipak, duhovni otac ovih, ovdje tek naznačenih principa, nesumnjivo je, ponovno, onaj *par excellence* srednjoeuropski, ali i mediteranski arhitekt Adolf Loos – Kovačicev i Ehrlichov „mentor”, „alter ego” zagrebačke arhitekture dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća. Na konceptu rustikalne baze nad kojom se diže apstraktan geometrijski korpus, Loos je 1926. godine u Avenue Junot, brdovitim prilazu na Montmartre u Parizu, podigao kucu svome prijatelju, dadaističkom pjesniku Tristanu Tzari. Pritom je Loos arhitektonskim presjekom svoje „pariške zgrade” ujedno artikulirao i remek-djelo svojih uspostavljenih prostornih principa.

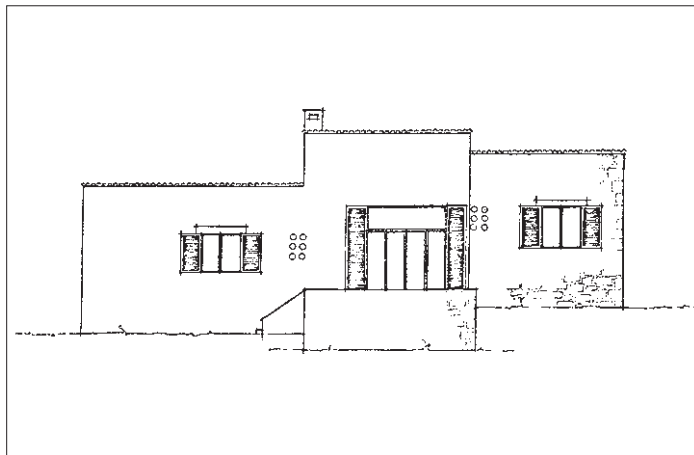
²⁴ Kao kulturološki uzor-prototip vila Meixner poslužit će timu Korka-Krekić-Kiverov-Sterk pri realizaciji vile Rodanić u Nazarovoj 56. Talijanski arhitekt Adalberto Libera 1941. godine projektirao je vlastitu kucu-studio u Rimu na sličnim oblikovnim polazistima.

²⁵ U memoriji starijih Hvarana kuća je vezana za obiteljsko prezime Luterotti.

²⁶ LASLO, 1987.

SL. 11. OBITELJSKA KUĆA DUKAT, HVAR, KRIZNI RAT 14, ZAPADNO PROČELJE
FIG. 11 DUKAT FAMILY HOUSE, HVAR, 14 KRIZNI RAT, WEST FAÇADE

„njegovim vilama” dominira uvalom Kriznoga rata.

Dukatovu kuću Albin gradi na tradicionalan način (kameni zide, vanjsko stubište, prozori s griljama, kupe kanalice, karakteristični kameni dimnjaci). Uvažavajući, no istodobno i apstrahirajući dane karakteristike podneblja, on u ovom slučaju uspijeva ostvariti – uza sve asocijativne oblikovne elemente, baš kao i na vili Meixner u Zagrebu – suveren i osamostaljen korpus moderne arhitekture.

Za minijaturu susjednu kuću Matz izvedbeni nacrti nisu nam poznati, ali postoje dvije predvarijante nacrti, obje s karakterističnim natkrivenim trijemom koji je u nedavnoj adaptaciji loše i neadekvatno izveden. Kuća je građena 50 cm debelim, grubo priklesanim zidom iz kamenoloma nedaleke uvale Pokonji dol, s velikim blokovima nadvratnika i natprozornika. Za razliku od projekata ostalih kuća, u ovom slučaju nagib krova slijedi nagib terena. Ulazi se preko podesta minimalnih dimenzija koji, slično kao i na susjednoj vili Dukat, odvađa stambenu zonu od okolnog tla. Unutar tlocrtnoga gabarita, na principu kruznoga toka, dvije su sobe spretno povezane s vrlo malenim nusprostorijama. Pitoreskna, ponešto rustična kuća Matz vuče svoje oblikovne korijene uglavnom iz ruralnih uzora.

Tih je godina postavljeno i žustro raspravljano pitanje primjerenosti izraza moderne arhitekture u Dalmaciji. Poznata je antologijska polemika Strajnić-Brajević vezana za dihotomiju avangardni ili tradicionalni pristup. Istodobno, međutim, tih godina u modernom izrazu u Dalmaciji suvereno gradi i Ibler na Korčuli (1933.), Horvat na splitskim Firulama, a nešto kasnije i Kršinić i Galić u Dubrovniku. U drugoj polovici desetljeća Gomboš i Kauzlaric projektirao je, iznad Albinijevih hvarskih kuća, vilu Ladany, i to prije njihova još poznatijega koločepskog rada. Dobrović istodobno radi u Dubrovniku i okolici, Ostrogović na

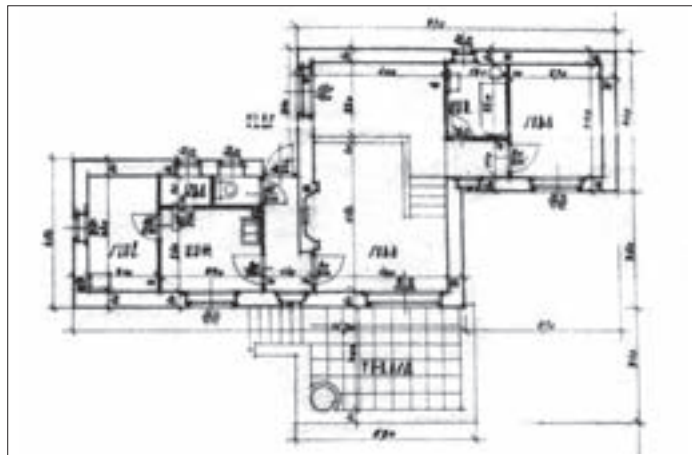
Krku i Rijeci, Potočnjak u Novom Vinodolskom, a Bon u Bakru. Svi ovi arhitekti grade u suverenom modernom izrazu, sintetizirajući međutim slojevitost i obilježja mediteranskih odrednica. Zanimljivo je da među navedenim i problemski prepoznatim djelima Albinijeva arhitektura još uvijek na određeni način izmiče svim racionalnim analitičkim argumentacijama.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Paradoksalno, premda zapravo razumljivo, rani radovi Alfreda Albinija arhitektovo su najplodnije stvaralačko razdoblje. I mada prvi radovi, te rane realizacije nastale između 1927. i 1935. godine, izmiču očekivanim i uobičajenim karakteristikama formativnog razdoblja. Gledajući retroaktivno, s obzirom na cjelokupan Albinijev arhitektonski opus i rukopis, ti radovi ne samo da nagovijestaju, već i izravno svjedoče o tipičnoj albinijevskoj rafiniranoj porporcijskoj ruci i sintetskom morfološkom izrazu. Gledajući pak njihovu pojavnost u doba nastanka, to su egzemplarna djela, istodobno i vrhovi, kao i specifični otkloni od tadašnje produkcije. Dapače, neka od njih, ili pojedini njihovi aspekti, danas su antologijski rangirani primjeri.

Kuća Balić najviši je standard tipologije uglovnica „postkovačićevske” faze zagrebačke arhitekture. Kuća zaklade Žerjavić jedna je od prvih zagrebačkih modernih realizacija. S obzirom na odnose kvalitativne valorizacije i kronološke preciznosti, ona ulazi u rang prepoznatih djela Marka Vidakovića, Zlatka Neumann, Denzlara-Kliske-Kauzlarica i Drage Iblera. Kuća Žerjavić ujedno je sinteza i *homage* kako gradotvornom konceptu Viktora Kovačića tako i profinjenosti bizarnosti inicijalnih slojeva Adolfa Loosa. Zgrada Gradske štedionice gabaritni je reper i kronološki prvo djelo moderne arhitekture u Osijeku. Tim ra-

SL. 12. OBITELJSKA KUĆA DUKAT, HVAR, KRIZNI RAT 14, NACRT ZAPADNOG PROČELJA
FIG. 12 DUKAT FAMILY HOUSE, HVAR, 14 KRIZNI RAT, WEST ELEVATION

SL. 13. OBITELJSKA KUĆA DUKAT, HVAR, KRIZNI RAT 14, TLOCRT
FIG. 13 DUKAT FAMILY HOUSE, HVAR, 14 KRIZNI RAT, GROUND PLAN

SL. 14. OBITELJSKA KUĆA DUKAT, HVAR, KRIZNI RAT 14, ZAPADNO I JUŽNO PROČELJE
FIG. 14 DUKAT FAMILY HOUSE, HVAR, 14 KRIZNI RAT, WEST AND SOUTH FACADES

LITERATURA
BIBLIOGRAPHY

dom Albini objedinjuje suverenost inicijalnoga gradotvornog poteza svojega prvoga učitelja Viktora Kovačića, s finesama pristupa antologijske beogradske banke Huga Ehrlicha. Suptilan i uzajamno referentan odnos učenika i učitelja izrastao je tako na Gradskoj stečionici u Osijeku u oblikovno samosvojno djelo; sve referentne konotacije potka su kulturološki kreativnog dijaloga i nisu čitljive na osnovnom sloju percepcije arhitektonske pojavnosti djela. Kuća Meixner već je verificirano antologijsko djelo; uvrštena je 1938. godine u katalog izložbe „Pola vijeka hrvatske umjetnosti”. Arhitektura kuće nije samo anticipacija već i manifestacija Albinijeva volumetrijskog talenta rješavanja kompleksnih odnosa pojavnosti arhitektonskog korpusa i reljefne datosti širega prostornog konteksta. Kuća Dukat samosvojno je autorsko djelo; poetika pejzaža i ljubav prema kulturi Hvara oslobađa autora svih stega i proklamiranih principa arhitektonskih ideologija. Arhitekt govori iskonskim materijalom izvanvremenske pojavnosti i unutar racionalne geometrije organski profilira prosede „prostornog plana”.

Godine 1932. Albini u nakladi G. E. Konrad iz Beča objavljuje monografiju Huga Ehrlicha; kraće stručne prikaze toga djela donose tadašnji stručni časopisi „Građevinski Vjesnik” iz Zagreba i ljubljanska „Arhitektura”. U „Hrvatskoj reviji” objavljuje kritički osvrt na izložbu „Francuska arhitektura”. Ranih tridesetih godina Albini sudjeluje i na arhitektonskim natječajima za Narodni dom u Zemunu, regulaciju Trga kralja Petra u Sarajevu, Šumarsko-poljoprivredni fakultet u Zagrebu, Palaču Aeroputa u Beogradu, radničke ustanove u Zagrebu i Tomislavov dom na Sljemenu. Nadgradnju arhitektonskog iskustva, stečenog na studijskom putovanju Milano – Genova – Pariz još u doba studija, realizira novom osobnom „terenskom nastavom” i putovanjem po Italiji, ovaj put na trasi Venecija – Firenca – Rim – Napulj – Pompeji – Palermo.

Albinijevi rani radovi završeni su i zaokruženi 1935. godinom. Nakon asistenture Viktoru Kovaciću, a zatim i Hugu Ehrlichu, tim prepoznatim „hrastovima koje ne obaraju hrvatske arhitekture”, Alfred Albini 1936. godine biva izabran za nositelja kolegija „Arhitektonske kompozicije” i „Arhitektura najnovijeg doba” na Arhitektonskom odjelu Tehnickoga fakulteta u Zagrebu. Graditeljska operativna i kvantitativno-produktivna faza arhitekta time se usporava. Otada će njegovo djelo biti disperzirano na šire aspekte i segmente društvene i kulturološke stvarnosti.

- KAHLE, D. (2002.), *Zagrebacka ugrađena najamna kuća od 2. siječnja 1928. do 14. veljače 1935. godine*, magistarski rad, Arhitektonski fakultet, Zagreb
- KAHLE, D. (2002.), *Zagrebacka ugrađena najamna kuća u razdoblju od 1928.-1934. godine*, „Prostor”, 10 (2002), 2 (24): 155-167, Zagreb
- KAHLE, D. (2007.), *Stambene kuće novog gradnja u sjevernim dijelovima Zagreba u razdoblju od 1928. do 1945. godine*, doktorski rad, Arhitektonski fakultet, Zagreb
- KNEZEVIĆ, S. (2003.), *Zagreb u sredistu*, Barbat, Zagreb
- LASLO, A. (1987.), *Raumplan, Plan Libre, ili...*, „Arhitektura”, 200-203 (40): 35-40, Zagreb
- MAROEVIĆ, I. (1999.), *Zagreb njim samim*, Durieux, Zagreb
- MAROEVIĆ, I. (2003.), *Antologija zagrebacke arhitekture*, Art studio Azinovic, Zagreb
- MIKAC, N. (1983.), *Iz evropskog klasicistickog nasljedja*, „Arhitektura”, 184-185 (32): 12-13, Zagreb.
- PLEŠTINA, L. (1993.), *Geneza urbanog prostora na zagrebackom sjeveru*, „Prostor”, 1 (1): 79-94, Zagreb
- POLAK, N. (2007.), *Kontekst koji traje, Hrvatska arhitektura dvadesetog stoljeca, Suvremena hrvatska arhitektura: testiranje stvarnosti*, Arhitekt, Zagreb
- PREMERL, T. (1986.), *Tragovi moderne u poslijeratnoj arhitekturi Hrvatske*, „Arhitektura”, 196-199 (39): 14-21, Zagreb
- PREMERL, T. (1989.), *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata*, Matica hrvatska, Zagreb
- PREMERL, T. (2006.), *Moderna i kontinuitet ladanjske kulture-arhitekture*, Zbornik Kultura ladanja: 351-362, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
- RADOVIĆ MAHEČIĆ, D. (2007.), *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih*, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb
- SALOPEK, D. (1976.), *Kontinuitet zavičajnog prostora*, „Arhitektura”, 156-157 (30): 96-99, Zagreb.
- ŠEGVIĆ, N. (1951.), *Arhitektonska moderna u Hrvatskoj*, „Republika”, 3: 179-185, Zagreb
- ŠEGVIĆ, N., autor odabira (1992.), *O hrvatskoj arhitekturi: napisi, polemike, studije*, Arhitektonski fakultet, Zagreb
- UCHYTIL, A. (1990.), *Arhitekt Alfred Albini*, magistarski rad, Arhitektonski fakultet, Zagreb
- UCHYTIL, A., ŠTULHOFER, A. (2007.), *Arhitekt Alfred Albini*, Arhitektonski fakultet, Zagreb
- UCHYTIL, A., BARIŠIĆ MARENIĆ, Z., KAHROVIĆ, E. (2009.), *Leksikon arhitekata Atlasa hrvatske arhitekture XX. stoljeca*, 10-14, Arhitektonski fakultet, Zagreb
- VRKLJAN, Z. (1995.), *Sjecanja*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
- *** (1938.), *Pola vijeka hrvatske umjetnosti*, Katalog izložbe, Hrvatsko društvo umjetnosti, Zagreb

IZVORI
SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

- MgZ-AA – Arhiv Alfreda Albinija, Muzeja grada Zagreba, Opatička 20, Zagreb
- AHA – Arhiv „Atlasa hrvatske arhitekture XX. stoljeca”, Arhitektonski fakultet, Kačićeva 26, Zagreb
- DaZ – Državni arhiv u Zagrebu, Opatička 29, Zagreb
- DaS – Državni arhiv u Splitu, Podružnica Hvar, H. Lucića b.b., Hvar

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1., 7.-10., 12. MgZ-AA
SL. 2., 3., 6., 11., 14. Foto: Andrej Uchytıl
SL. 4., 13. AHA; Albini
SL. 5. *** 1938: 128

SAŽETAK

SUMMARY

ARCHITECT ALFRED ALBINI – EARLY WORKS

This paper is the first in a series of papers envisaged to systematically present the oeuvre of architect Alfred Albini. The number of his works is not significant since it amounts to approximately fifty buildings, fifteen of which have been constructed. However, with their quality, nine of his buildings stand out in the history of Croatian modern architecture and most of them can be characterized as architectural classics. Chronologically approached and morphologically analyzed these works can loosely be grouped into two main sections: early works (1927-35) and mature works (1935-64). This paper brings an analysis of Albini's early architectural accomplishments.

Balic House (Zagreb, 9 Švearova Street / Hrvojeva Street, 1927-1928) is a building which sets the highest standards in the typology of corner houses built in the "post-Kovačić phase" of Zagreb architecture. Even with this first work Albini gradually introduced his own approach into the inherited culture of city space. He announced his personal integral approach to architecture which simultaneously created a link with the past, existed in layers in the present and opened up towards both near and distant future.

The Žerjavić Fundation House (Zagreb, 25 Kršnjačeva Street / 36 Jukićeva Street, 1928-1930/32) was one of the first modern buildings in Zagreb. Regarding its quality and time of construction the building ranks with the acknowledged works by

Marko Vidaković, Zlatko Neumann, Denzler-Kliska-Kauzlaric and Drago Ibler. Žerjavić House is at the same time a synthesis and homage to both Viktor Kovačić's city-building concept and "elegant bizarreness" of Adolf Loos's initial layers.

The building of the Town Savings Bank (Osijek, 29 Kapucinska Street, 1930) is chronologically the first work of modern architecture in Osijek. In this building Albini integrated the audacity of the initial city-building concept of his first mentor Viktor Kovačić and Hugo Ehrlich's artfulness manifested in his classic work, the bank in Belgrade. The subtle and inter-referential relationship of the student and teacher thus resulted in the Town Savings Bank, a morphologically singular work. All referential connotations form the conceptual basis of a creative cultural dialogue and remain covert in surface readings of the architecture of the bank.

Meixner House (Zagreb, 14 Mallinova Street, 1933) is an acknowledged classical work included in the 1938 exhibition catalogue "Half a Century of Croatian Architecture". Its architecture is not only anticipation but also manifestation of Albini's talent in finding volumetric solutions of complex relationships between the appearance of the architectural whole and its wider spatial context.

Dukat House (Hvar, 14 Krizni rat, 1935) is Albini's authentic accomplishment. The poetics of the landscape and his love for the culture of the city and island of Hvar freed him from the control and im-

posed principles of the existing architectural ideologies. The architect critically spoke out with authentic material and its atemporal characteristics. Within a geometric relationship of architectural elements, Albini adopted an organic approach in order to create the essence of the "spatial plan" of modern architecture. The work also heralded certain features of the architect's later, mature phase.

The early works of Alfred Albini, created from 1927 to 1935 belonged to the architect's most fruitful period. Seen in retrospective, and considering Albini's architectural signature, these works not only heralded, but also witnessed to the typical "albin-esque" refined proportions and integral morphological expression. Seen in the context of the age they were created they represent exemplary accomplishments. They were peculiarities and highest points of the contemporary architectural production. Some of them entirely or partially have even remained classical pieces to this day.

After assisting Viktor Kovačić and Hugo Ehrlich, Alfred Albini was in 1936 appointed professor on the courses Architectural Compositions and Architecture Today at the Architecture Department of the Technical College in Zagreb. This engagement evidently slowed down his practical architectural production and since then his work has spread not only in architectural but also wider social areas of Croatian culture.

ANDREJ UCHYTIL
KARIN ŠERMAN
ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ

BIOGRAFIJE

BIOGRAPHIES

Dr. sc. **ANDREJ UCHYTIL**, dipl. ing. arh., izvanredni je profesor na Katedri za arhitektonsko projektiranje i Katedri za teoriju i povijest arhitekture Arhitektonskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Voditelj je znanstvenoistraživačkog projekta „Atlas hrvatske arhitekture XX. stoljeća“. Dobitnik je nagrada UHA-e „Neven Šegvić“ za teorijski rad 2008. i I. nagrade Zagrebačkog salona 2009. godine (s R. Waldgoni) za realizaciju Crkve Sv. Ivana Evanđelista u Zagrebu.

Dr. sc. **KARIN ŠERMAN**, dipl. ing. arh., docentica je na Katedri za teoriju i povijest arhitekture Arhitektonskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Studij arhitekture završila je na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu 1989., magisterij znanosti stekla je na Sveučilištu Harvard, Graduate School of Design (Cambridge, SAD) 1996., a doktorat znanosti na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu 2000. godine. Bavi se istraživanjem recentnih fenomena arhitektonske teorije i izabranih tema iz problematike ranga modernizma u srednjoj Europi.

Dr. sc. **ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ**, dipl. ing. arh., docentica. Sudjeluje u nastavi Arhitektonskoga fakulteta i u radu znanstvenoistraživačkog projekta „Atlas hrvatske arhitekture XX. stoljeća“. Magistrirala je 2002., a doktorirala 2007. godine.

ANDREJ UCHYTIL, PhD, Dipl.Eng.Arch., is an associate professor at the Chairs of Architectural Design and Theory and History of Architecture at the Faculty of Architecture, Zagreb University. He heads the scientific project "Atlas of 20th Century Croatian Architecture". He received the Neven Šegvić Award (by the Association of Croatian Architects) for theoretical work in 2009 and 1st prize of Zagreb Salon in 2009 (with R. Waldgoni) for the church of St John the Evangelist in Zagreb.

KARIN ŠERMAN, PhD, Dipl.Eng.Arch., is an assistant professor at the Chair of Theory and History of Architecture at the Faculty of Architecture, Zagreb University, from where she graduated in 1989. She obtained her MA degree at the Graduate School of Design, Harvard University (Cambridge, USA) in 1996 and her PhD degree at the Faculty of Architecture in Zagreb. The area of her research pertains to recent issues in architectural theory as well as in certain topics related to early modernism in Central Europe.

ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ, PhD, Dipl.Eng.Arch., assistant professor. She holds lectures at the Faculty of Architecture and participates in the scientific project "Atlas of 20th Century Croatian Architecture". She obtained her MA degree in 2002 and PhD in 2007.

